

जल तथा ऊर्जा आयोग एवं सचिवालयको प्रस्तावित संगठनात्मक स्वरूप तथा कार्यक्षेत्र

१. पृष्ठभूमी :

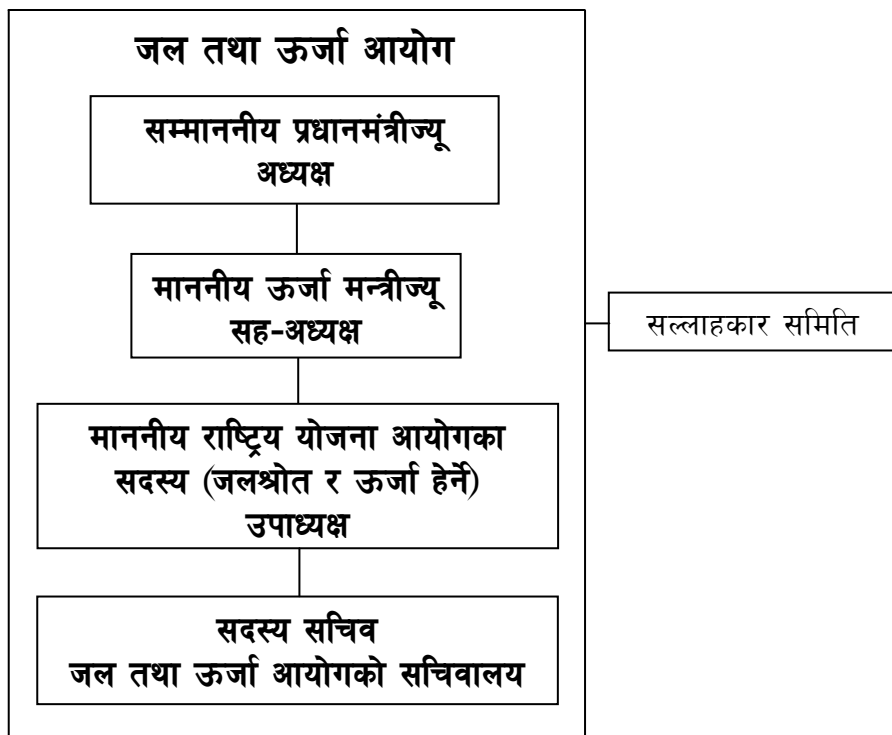
जल तथा ऊर्जा स्रोतको एकिकृत विकास, व्यवस्थापन एवं व्यापक उपयोग गर्ने उद्देश्यले वि.सं. २०३२ मा नेपाल सरकारले जल तथा ऊर्जा आयोगको गठन गरी वि.सं. २०३८ देखि स्थायी सचिवालय समेतको स्थापना गरिएको हो । मिति २०४९/३/१५ र मिति २०५५/९/२० मा नेपाल सरकारले निर्णय बमोजिम यस आयोग र सचिवालयको संगठनात्मक स्वरूप एवं कार्यक्षेत्रमा परिमार्जन गरी आयोगलाई देशमा विद्यमान जलस्रोत र ऊर्जाको विकास तथा प्रवर्द्धनको लागि दीर्घकालीन तथा अल्पकालीन नीति रणनीति निर्माण, आयोजनाहरूको पहिचान/छनौट एवं कार्यान्वयन कार्यमा सम्बद्ध सरकारी/गैर सरकारी निकायहरूको साथै दातृ संस्थाहरू संग समेत समन्वय कायम गरी नर्मसहरू तैयार गर्ने, स्रोतहरूको स्थिति आवश्यक तथा प्राथमिकता निर्धारण गर्ने, विभिन्न प्रयोग कर्ताहरूलाई जल तथा ऊर्जाको वितरण (Allocation) गर्ने तथा जल तथा ऊर्जा क्षेत्रमा नेपाल सरकारलाई राय सल्लाह उपलब्ध गराउने केन्द्रीय सरकारी निकायको रूपमा स्थापित गरिएको छ । हाल यस सचिवालयबाट नेपाल सरकारलाई राय सल्लाह उपलब्ध गराउने तथा केही अध्ययन अनुसन्धानका कार्यहरू मात्र भईरहेको छ । हाल जलस्रोत तथा ऊर्जाको समुचित उपयोग, नियन्त्रण, एवं एकिकृत विकास र व्यवस्थापन कार्यलाई ठोस र छिटो छरितो तवरले सम्पन्न गर्दै लाने उद्देश्यले यस आयोगलाई सुदृढीकरण गर्न आवश्यक भएको हुँदा यस जल तथा ऊर्जा आयोग एवं सचिवालयको संगठनात्मक स्वरूप तथा कार्य क्षेत्रलाई परिमार्जन गर्न प्रस्ताव गरिएको छ ।

२. आयोगको संरचना :

सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यू	-	अध्यक्ष
माननीय ऊर्जा मन्त्री	-	सह-अध्यक्ष
माननीय राष्ट्रिय योजना आयोगका सदस्य (जलस्रोत र ऊर्जा हेर्ने)	-	उपाध्यक्ष
सचिव, ऊर्जा मन्त्रालय	-	सदस्य
सचिव, सिंचाइ मन्त्रालय	-	सदस्य
सचिव, वन, तथा भूसंरक्षण मन्त्रालय	-	सदस्य
सचिव, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	-	सदस्य
सचिव, उद्योग तथा वाणिज्य	-	सदस्य
सचिव, स्थानीय विकास मन्त्रालय	-	सदस्य
सचिव, वातावरण मन्त्रालय	-	सदस्य
सचिव, परराष्ट्र मन्त्रालय	-	सदस्य
सचिव, अर्थ मन्त्रालय	-	सदस्य
सचिव, कानून तथा न्याय मन्त्रालय	-	सदस्य
सचिव, जल तथा ऊर्जा आयोगको सचिवालय	-	सदस्य सचिव

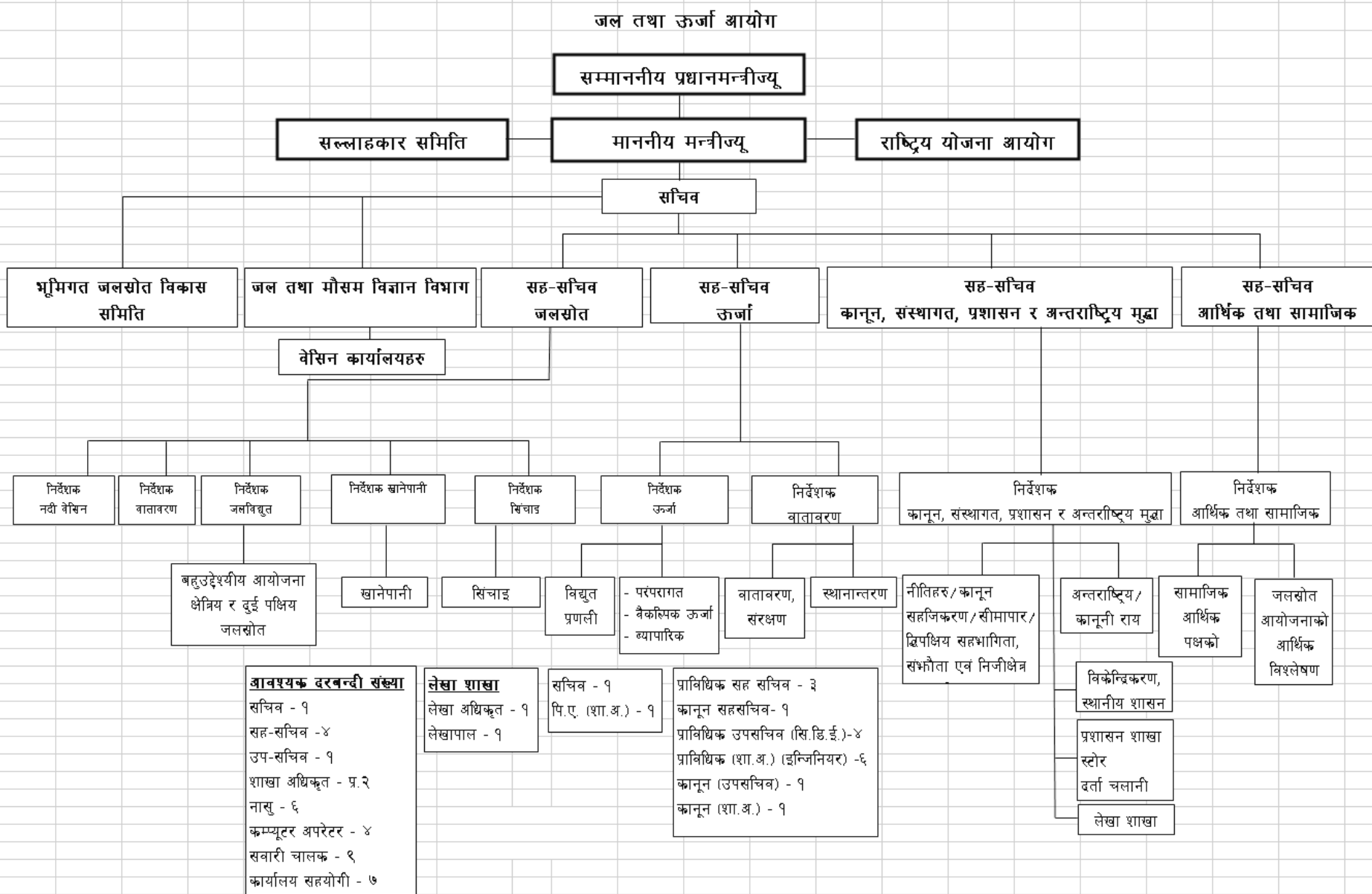
३. विषयसंग सम्बन्धित आमन्त्रित सदस्यहरु :

जल तथा ऊर्जासंग सम्बन्धित विषयहरुमा राय, सल्लाहको लागि पूर्व सचिवहरु, विशेषज्ञहरु, इन्जिनियरिङ्ग अध्ययन संस्थान, नेपाल इन्जिनियर्स एसोसिएसन, तथा उद्योग वाणिज्य महासंघका प्रतिनिधिहरुको सल्लाहकार समूह तथा आमन्त्रित सदस्यको रुपमा समिल्लित गर्न सकिनेछ ।

प्रस्तावित संस्थागत पुर्नसंरचना तालिका

जल तथा ऊर्जा आयोगको सचिवालय

४. आयोगको उद्देश्य :

- (क) जलस्रोत तथा उर्जा क्षेत्रको नीति, रणनीति तथा आवश्यक कानूनहरु तर्जुमा गर्ने ।
- (ख) जलस्रोत तथा ऊर्जा क्षेत्रको नीति तथा रणनीतिमा आधारित भई अल्पकालीन, मध्यकालीन, दीर्घकालीन/आवधिक योजनाहरुको पहिचान, गुरुयोजनाहरु तयार गर्ने तथा सो कार्यमा संलग्न सम्बन्धित मन्त्रालयहरुलाई सहयोग पुऱ्याउने ।
- (ग) जलस्रोत तथा ऊर्जा क्षेत्रको तथ्याङ्कहरु संकलन गर्ने, प्रकाशन गर्ने तथा प्रवाह गर्ने ।
- (घ) सिंचाई, जलविद्युत, खानेपानी, पानीको औद्योगिक उपयोग, बाढी व्यवस्थापन र जलपरिवहन सम्बन्धी बहुउद्देश्यीय र ठूला तथा मझौला परियोजना प्रवर्धन र विकास एवं यस क्षेत्रको वातावरणीय पक्षको संरक्षण समेतका विषयहरुमा अध्ययन गर्ने, सम्बन्धित निकायहरुलाई राय, परामर्श, सिफारिस एवं पथ प्रदर्शन गर्ने ।
- (ङ) जलस्रोत तथा ऊर्जा क्षेत्रमा द्विपक्षीय/बहुपक्षीय वार्ता, गोष्ठी आदिमा सहभागी हुने तथा नेतृत्व गर्ने ।
- (च) जलस्रोत तथा उर्जासंग सम्बन्धित द्विपक्षीय तथा बहुपक्षीय विषयहरुमा राय सल्लाह, परामर्श तथा सिफारिस गर्ने ।

५. आयोगको काम कर्तव्य र अधिकार :

- (१) नेपाल सरकारबाट विभिन्न निकाय माफत संचालन हुनु पर्ने जलस्रोत तथा ऊर्जा क्षेत्रका परियोजनाहरुको छनौट गरी योजना आयोगमा सिफारिस गर्ने ।
- (२) जलस्रोत तथा ऊर्जा क्षेत्रको तथ्याङ्कहरु संकलन तथा प्रकाशन गर्ने ।
- (३) जल तथा ऊर्जा संबन्धि कार्यहरु नीति रणनीति तथा गुरुयोजना अनुरूप भए नभएको यकीन गरी आवश्यक पुनरावलोकन गर्ने गराउने तथा कार्यान्वयनका लागि सिफारिस गर्ने ।
- (४) जलस्रोत तथा ऊर्जा क्षेत्रमा संचालन गरिने आयोजनाहरुको प्राविधिक, आर्थिक र सामाजिक अनुमात Socio-techno-economic Clearance हरु प्रदान गर्ने ।
- (५) मातहतका कार्यालयको व्यवस्थापन, अनुगमन, मूल्यांकन कार्यहरु गर्ने ।
- (६) नेपाल सरकारको प्राथमिकता र लक्ष्य अनुरूप जलस्रोत तथा ऊर्जा विकास सम्बन्धित विविध पक्षहरुको अध्ययन, अनुसन्धान, सर्भेक्षण तथा विश्लेषण गरी आवश्यक नीति तथा रणनीति तर्जुमा गर्ने, गराउने ।

- (७) जलस्रोत तथा ऊर्जा विकाससित सम्बन्धित द्विपक्षीय वा बहुपक्षीय आयोजनाहरूको विश्लेषण गर्ने, गराउने र सो सम्बन्धमा नीति तर्जुमा गर्ने तथा त्यस्ता आयोजनाहरूको विस्तृत अध्ययन विश्लेषणको पुनरावलोकन गर्ने ।
- (८) जलस्रोत तथा ऊर्जा विकास सम्बन्धी आवश्यक कानून तर्जुमा गर्ने, गराउने ।
- (९) जलस्रोत तथा ऊर्जा क्षेत्रका राष्ट्रिय र क्षेत्रगत (Sectoral) नीतिहरूमा सामञ्जस्य एवं समन्वय गर्ने, गराउने ।
- (१०) बृहत परियोजनाहरूको अनुगमन मूल्याङ्कन गर्नु/गराउनुको साथै स्रोतको बाँडफाँड, प्रतिफलको बाँडफाँड, उपयोगको प्राथमिकता निर्धारण, क्षतिपूर्ति, मुआब्जा सन्दर्भमा उठेका विषय/सवालहरूको निराकरणमा नियमनकारीको भूमिका बहन गर्ने ।

आयोगबाट निर्णय गरिएको विषयमा नेपाल सरकारबाट पारित गराउनु पर्ने अवस्थामा मन्त्रीपरिषद्मा प्रस्ताव स्वीकृतीका लागि पेश गर्न सक्नेछ ।

६. आयोगको संरचना :

आयोगको अध्यक्षमा नेपाल सरकारको सम्माननीय प्रधानमंत्री तथा उपाध्यक्षमा माननीय ऊर्जा मंत्री रहनेछन् । जलस्रोत तथा ऊर्जा क्षेत्रसंग सम्बन्धित मंत्रालयका सचिवहरु, सदस्य रहने तथा सदस्य सचिवमा जल तथा ऊर्जा आयोगका सचिव रहनेछन् ।

आवश्यकताअनुसार जलस्रोत, उर्जा, वातावरण र कानून क्षेत्रमा विज्ञता हासिल गरेकाहरूलाई आयोगको सल्लाहकार समितिमा मनोनित गर्ने व्यवस्था रहनेछ ।

७. सचिवालयको संरचना :

आयोगको दैनिक एवं प्रशासकीय र जल तथा ऊर्जा क्षेत्रसित सम्बन्धित महत्व पूर्ण विषयहरूमा कार्य गर्न सचिवालयको व्यवस्था भएको छ । सचिवालयको प्रमुखमा नेपाल सरकारको विशिष्ट श्रेणीको सचिव रहने र निज आयोगको पदेन सदस्य-सचिव रहने व्यवस्था समेत भएकोछ । जलस्रोत संबन्धि तथ्याङ्कहरु एकिकृत रुमा संभावन तथा प्रवाह गर्ने हावापानी तथा जलवायु विज्ञान तथा भूमिगत जलस्रोत विकास समितिहरु समेत जल तथा ऊर्जा आयोग अन्तर्गत राखिनेछन् । सचिवालयले आफ्नो काम, कर्तव्य र अधिकारको प्रयोग देहायका महाशाखाहरु मार्फत सञ्चालन गरिरहेको छ ।

- (अ) जलस्रोत महाशाखा
- (आ) ऊर्जा महाशाखा
- (इ) कानून, संस्थागत विकास, प्रशासन तथा अन्तर्राष्ट्रिय मुद्दा महाशाखा
- (ई) सामाजिक, आर्थिक तथा वातावरण महाशाखा

८. सचिवालयको काम, कर्तव्य र अधिकार :

आयोगको उद्देश्य र काम, कर्तव्य कार्यान्वयनको लागि सचिवालयले देहाय बमोजिमका कार्यहरू गर्नेछ :-

- (क) राष्ट्रिय जलस्रोत विकास परिषद्को सचिवालयको काम गर्ने ।
- (ख) एकिकृत जलस्रोत विकास सम्बन्धी नीति निर्माणमा एकरूपता एवं समन्वय ल्याउने राष्ट्रिय जल योजना इकाईको रूपमा काम गर्ने । ईकाईको मुख्यकामको रूपमा राष्ट्रिय जलस्रोत रणनीति तर्जुमा, सोको समसामयिक सुधार र कार्यान्वयनमा समन्वय तथा अनुगमन गर्नेछ ।
- (ग) जलस्रोत तथा ऊर्जा संबन्धि तथ्याङ्क संकलन, प्रकाशन तथा प्रवाह गर्ने ।
- (घ) जलस्रोत तथा ऊर्जाको आवश्यकता (तत्कालीन र भविष्यको समेत) अध्ययन गर्ने, गराउने ।
- (ङ) समन्वयात्मक रूपमा जल तथा ऊर्जास्रोतको सर्भेक्षण र अन्वेषण कार्य गर्ने गराउने ।
- (ड) बहुउद्देश्यीय जलस्रोत सम्बन्धि परियोजनाहरूको नीतिगत अध्ययन तथा नदी घांटी (River Basin) हरुको जलस्रोत सम्बन्धि गुरु योजना अध्ययन कार्य गर्ने, गराउने ।
- (च) जलस्रोत क्षेत्रका सम्पूर्ण बहुउद्देश्यीय, ठूला तथा मझौला परियोजना तर्जुमामा समन्वयकर्ताको काम गर्ने ।
- (छ) जलस्रोत क्षेत्रको समष्टिगत विकास कार्यको लागि स्वीकृत र प्रचलित नीति, रणनीति, ऐन, नियम, निर्देशिका एवं योजनाहरूको अनुपालन (Compliance) भए नभएको निश्चित (Assess) गर्ने र आवश्यकतानुसार पुनरावलोकनको लागि सुझाव दिने ।
- (ज) आयोगद्वारा निर्धारित नीति र स्वीकृत कार्यक्रम अन्तर्गत रही प्राविधिक विषय वस्तु (Issues) हरुमा राय, परामर्श र सल्लाह एवं सुझाव दिने ।
- (झ) जलस्रोत तथा उर्जाको समुचित उपयोग, नियन्त्रण, संरक्षण, व्यवस्थापन र विकास सम्बन्धमा नेपाल सरकारका मन्त्रालयहरू लगायत सम्बन्धित निकायहरूलाई राय सल्लाह दिने ।
- (ञ) जलस्रोत तथा उर्जा सम्बन्धी राष्ट्रिय, अन्तर्राष्ट्रिय, द्विपक्षीय र बहुपक्षीय कानून र कानूनी विषयहरूमा राय सल्लाह दिने ।
- (ट) बहुउद्देश्यीय परियोजनाहरूको नीतिगत तथा अध्ययन कार्यहरूमा सुसाध्यीकरण (Facilitation) तथा समन्वय गर्ने, गराउने ।

- (ठ) जलस्रोत तथा ऊर्जा सम्बन्धि द्विपक्षीय वा बहुपक्षीय रुपमा भइरहेको अन्तराष्ट्रिय प्रयास एवं सन्धि संभौताहरूको अध्ययन, अनुसन्धान एवं विश्लेषण गर्ने, गराउने ।
- (ड) जलस्रोत तथा उर्जा विकास सम्बन्धी आर्थिक, सामाजिक, प्राविधिक एवं वातावरणीय निर्देशिकाहरू तयार गर्ने कार्यमा सहयोग तथा परामर्श उपलब्ध गराउने ।
- (ढ) जलस्रोत तथा उर्जा आयोजनाहरूको बारेमा अन्य निकायहरूबाट तयार गरिएका प्रतिवेदनहरूको अध्ययन गरी राय, सुझाव दिने ।
- (ण) जलस्रोत तथा उर्जा विकास सम्बन्धी विभिन्न वातावरणीय, सामाजिक, आर्थिक, लैङ्गिक विषयहरूको अध्ययन, मूल्यांकन र विश्लेषण गरी गराई सोही अनुरूप परियोजनाहरूको परिमार्जन गर्न, गराउन सुझाव दिने ।
- (त) जलस्रोत तथा उर्जा विकास सम्बन्धी विविध पक्षमा नेपाल सरकारद्वारा निर्देशित अन्य कार्यहरू गर्ने, गराउने ।
- (थ) जलस्रोत तथा उर्जा विकास सम्बन्धी सूचना तथा तथ्याङ्कहरू संकलन, व्यवस्थापन तथा प्रवाह गर्ने ।
- (द) आयोगको निर्णयहरू कार्यान्वयन एवं दैनिक कार्य सञ्चालन गर्ने ।
- (ध) आयोगद्वारा गरिएका निर्णयहरू कार्यान्वयनका लागि सम्बन्धित निकायहरूलाई अनुरोध गर्ने, कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन गरी अयोगमा प्रतिवेदन पेश गर्ने ।
- (न) जलस्रोत तथा ऊर्जा विकास सम्बन्धि सूचना तथा तथ्याङ्कहरू संकलन, व्यवस्थापन तथा प्रवाह गर्ने । सचिवालयबाट तयार गरिएका अध्ययन प्रतिवेदन एवं संकलित तथ्याङ्कहरू आवश्यकता तथा औचित्यताको आधारमा उपलब्ध गराउने ।
- (प) जलस्रोत तथा ऊर्जा विकास सम्बन्धि विभिन्न विषयहरूमा हुने छलफलमा भाग लिन नेपाल सरकारको निकायहरू तथा अन्य व्यक्तिहरूलाई आमन्त्रण गर्ने ।
- (फ) वार्षिक कार्य योजना र बजेट तयार गरी नेपाल सरकारको स्वीकृतिको लागि पेश गर्ने ।
- (ब) अयोगको बैठकमा छलफल हुने विषयको कार्यसूची एवं तत्सम्बन्धि विवरण तयार गरी बैठक सञ्चालनको व्यवस्था गर्ने ।
- (भ) देशको जलस्रोत तथा ऊर्जा स्रोतको संरक्षण, विकास सम्बन्धि विभिन्न लाभदायक र उपयोगी कार्यक्रमहरू तयार गर्ने, गराउने ।
- (म) स्वदेश तथा विदेशमा प्रकाशित जलस्रोत तथा ऊर्जासंग सम्बन्धित अध्ययन, प्रतिवेदन पुस्तक-पुस्तिका, जर्नल एवं प्रकाशनहरू संकलन गरी पुस्तकालयको सञ्चालन गर्ने ।

- (य) जलस्रोत तथा ऊर्जाको विकास र प्रबर्द्धनको लागि विभिन्न राष्ट्रिय अन्तराष्ट्रिय संघ संस्था, अध्ययन संस्था, दातृ निकायहरु संग आवश्यक समन्वय एवं संजालको स्थापन गर्ने ।
- (र) आयोगद्वारा निर्देशित अन्य कामहरु गर्ने, गराउने ।

९. सुविधाको ब्यवस्था (Incentives)

- क्षमता अभिवृद्धिका लागि आवश्यक तालिम उच्च शिक्षको लागि छात्रवृत्तिको ब्यवस्था हुनु पर्ने ।
- अध्ययन, शोध, अन्वेषन कर्मचारीहरुको लागि विशेष भत्ताको ब्यवस्था हुनु पर्ने
- यस संस्थामा कार्यरत कर्मचारीहरुलाई यसै संस्थामा राख्ने गरी वृत्ति विकासका आवसरहरु प्रदान गर्नु पर्ने ।
- अन्तराष्ट्रिय सभा सम्मेलनमा सहभागी हुन आवश्यक स्रोतको ब्यवस्था गरिनु पर्ने ।

१०. कानूनद्वारा व्यवस्थित गरिने :

यस आयोगको पुर्नसंरचना गरी आयोगको संगठनात्मक रुपमा एवं काम, कार्तव्य र अधिकार समेतको व्यवस्था गर्न छुट्टै विधेयक मस्यौदा गरिनेछ ।

११. संपर्क निकाय:

यस आयोगले नेपाल सरकार संग संपर्क प्रधानमंत्री कार्यालय मार्फत गर्नेछ ।